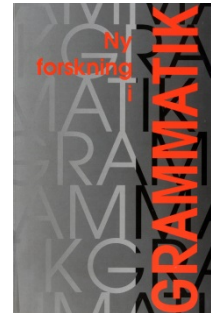

Ny Forskning i Grammatik

Titel: Fra sukkerproduktion til tekstproduktion
Forfatter: Bente Lihn Jensen
Kilde: Ny Forskning i Grammatik 16, 2009, s. 153-170
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, 2009

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Ny Forskning i Grammatik (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Fra sukkerproduktion til tekstproduktion

Bente Lihn Jensen

1. Introduktion

Hvad har sukkerproduktion og tekstproduktion med hinanden at gøre? Mere end man umiddelbart skulle tro. De resultater der her skal præsenteres, bygger nemlig empirisk på en samling danske og italienske tekster fra det såkaldte SugarText-korpus. Dette korpus præsenteres i afsnit 2, og teksterne omhandler netop sukkerproduktion. Formålet med artiklen er dels at vise at der på såvel makroniveau som mikroniveau kan være forskel i den måde en tekst/tekstsekvens/ytring er opbygget på i de danske og de italienske tekster, dels at argumentere for at forskellene kan forklares som værende typologisk betingede.¹ På det overordnede tekstplan, dvs. på makroniveau (se fx Matthiessen & Thompson (1988) samt Lundquist (2003: 248)), kan opbygningen være væsensforskellig forstået på den måde at mens de danske tekster i alle tilfælde fremstiller sagen i kronologisk orden, er det kun en del af de italienske tekster der følger det mønster. På mikroniveau drejer det sig om hvordan situationer hhv. karakteristik, dvs. en generalisering af en tilgrundliggende situation², er italesat i teksterne på de to sprog.

Inden vi går over til at se nærmere på resultaterne af undersøgelsen i afsnit 4 og tolkningen af dem i afsnit 5, skal der i afsnit 2 gives en kort præsentation af SugarTexts samt af sukkerproduktionen og dens faser. I afsnit 3 præsenteres de analyseredskaber der er anvendt i forbindelse med undersøgelsen.

---

1. Andre forskelle er behandlet i Lihn Jensen (2009).

2. Forskellen på situationer og karakteristik er den at mens situationer refererer til én situation/ét situationsforløb ude i verden, er der ved karakteristik tale om en norm, et almengyldigt forhold. Forskellen er fx den mellem *blive*-passiv og *-s*-passiv, som er illustreret i E. Hansen (1998: nr 4 side 7) *Der bliver talt dansk i Frankrigvs. Det tales ikke dansk i Frankrig.*

2. SugarTexts

Dette tekstkorpus består af en samling autentiske tekster der beskriver hvordan sukkerfremstilling på basis af sukkerroer foregår.³ Teksterne er hentet dels fra trykte medier dels fra internettet: lærebøger, encyklopædier, enkelte fagbøger, sukkerfabrikkers hjemmeside og brochurer samt andre former for formidlingstekster. Der er tekster på adskillige sprog. Ud over de danske og de italienske tekster, som danner grundlag for den aktuelle undersøgelse, findes der tekster på engelsk, fransk, russisk, spansk og tysk. Der arbejdes på at gøre korpusset offentligt tilgængeligt elektronisk. I skrivende stund (primo 2009) kan det dog ikke oplyses hvornår.

Det danske korpus består af 16 tekster. Der er tre tekster der skiller sig ud ved at være markant kortere end flertallet. Det drejer sig om DA5, DA14 og DA15, som er på henholdsvis 515, 719 og 776 tegn med mellemrum. Der er ligeledes en der er langt længere end flertallet. Det er DA12, der er på 5.966 tegn med mellemrum. De øvrige er på omkring 1800 tegn.

Det italienske korpus indeholder 15 tekster, men i realiteten er der kun tale om 14, da IT5 er så fragmenteret at sammenhængen mangler. Jeg har en formodning om at der kan være tale om undertekster til billeder hvor billederne er udeladt. De øvrige 14 italienske tekster er af meget varierende længde. Den korteste (IT2) er på 1.046 tegn, og den længste (IT4) er på 4.498. De øvrige 12 er af varierende længde fra 1.141 (IT6) til 3.700 (IT1).

For at læserne kan danne sig et mere konkret indtryk af hvordan en sådan tekst kan se ud, er en af de danske tekster gengivet i (1). Det drejer sig om en tekst fra De Danske Sukkerfabrikker – Danisco med titlen *Fra sukkerroe til sukkerskål*.

- (1) Efter indvejningen tippes roelæset ned i roedepotet, hvor roerne spules med en vandkanon. På den måde bliver jord og sten skyllet af. Mudderet løber ud i nogle store slambassiner, hvor jord og

---

3. *SugarTexts* er blevet til på initiativ af en af mine kolleger på CBS, Viktor Smith. I Smith (2003) gøres der rede for overvejelserne bag.

sten bundfælder [...]. Fra roedepotet føres sukkerroerne ind i roevasken, hvor de sidste rester af jord skylles af. For at udvinde sukkeret fra roerne, bliver de skåret i tynde snitter, og på et transportbånd føres snitterne hen til et såkaldt "diffusionsapparat". I apparatet overskylls roestykkerne med 70 grader varmt vand, der udtrækker sukkeret. I løbet af 70 til 90 minutter er alt sukkeret vasket ud af roesnitterne, som derefter presses fra til dyrefoder. Det varme sukkervand fra diffusionsapparatet indeholder [...] forskellige urenheder. Urenhederne fjernes ved, at der blandes læsket kalk i sukkersaften. Når saften herefter opvarmes og blandes med kuldioxid, udfældes kalken i form af små partikler. Kalkpartiklerne binder samtidig urenhederne til sig. Kalkpartiklerne og urenhederne fjernes fra saften i nogle store filtre [...]. Den rene sukkersaft løber ud på den ene side af filtret, og på den anden side samles kager af kalkslam. Sukkersaften er nu en lysegul væske, som føres til de store fordampe-apparater. Her varmes sukkersaften op, og ved inddampning koges ca. 75% af vandet bort. [...] Tyksaften bliver [...] hældt over i nogle store kogeapparater, hvor saften koger ved atmosfærisk undertryk. [...] Efterhånden som vanddampen ledes bort, dannes der krystaller i saften. Sukkersaften er nu en tyk, brun grød, der pumpes over i store centrifuger. I centrifugerne slynges det brune stof – siruppen – ud af sukkergrøden. Kogningen og centrifugeringen sker i flere omgange. Og til sidst kan man hælde ren, hvid melis ud af centrifugerne.⁴ (DA2)

2.1. Sukkerfremstillingen og dens faser

Som nævnt i foregående afsnit foregår sukkerfremstillingen stort set ens i alle lande, og som det siges i en af de italienske tekster "er fremstillingen ikke kompliceret, men den består af talrige delprocesser" (IT15 min oversættelse). Når man skal beskrive fremstillingen, kan man anskue forløbet fra det tidspunkt hvor sukkerroerne ankommer til sukkerfabrikken og til det tidspunkt hvor råmateriale forlader fabrikken igen i form af melis, fra to forskellige synsvinkler. Den ene vedrører roens vej fra det ene sted til det andet i produktionsanlægget, den anden vedrører råmateriale, der undervejs i produktionsanlægget konstant skifter karakter.

---

4. Udeladelserne [...] er ikke mine. De er foretaget af redaktørerne af SugarTexts.

130

Som eksempler på førstnævnte synsvinkel kan nævnes følgende fra (1): *Efter indvejningen tippes roelæstet ned i roedepotet (periode 1) og ... på et transportbånd føres snitterne hen til et såkaldt "diffusionsapparat" (periode 5). I umiddelbar forlængelse følger beskrivelse af råmateriale fra den anden synsvinkel. I første tilfælde kan man udlede at råmaterialet ændres fra beskidt til delvist rent: (Efter indvejningen tippes roelæstet ned i roedepotet,) hvor roerne spules med en vandkanon. I det andet tilfælde ændres råmaterialet på den måde at sukkeret til en start er i roestykkerne og efterfølgende er trukket ud i det varme vand: (... på et transportbånd føres snitterne hen til et såkaldt "diffusionsapparat".) I apparatet overskylles roestykkerne med 70 grader varmt vand, der udtrækker sukkeret (periode 6).*

Den sammenhæng der ude i virkeligheden er mellem enheder i produktionsanlægget og råmaterialets forandring, er skitseret i Oversigt 1. I kolonne 1. nævnes de enheder der indgår i produktionsanlægget. I kolonne 2. angives de aktiviteter/handlinger⁵ der foregår på de forskellige lokaliteter. I enkelte tilfælde indgår en lokalitet ikke i det egentlige produktionsforløb, men fungerer derimod som opbevaringssted. I dé tilfælde foregår der ikke nogen aktivitet/handling, hvilket i oversigten angives med parentes ( ), der signalerer tilstand. I kolonne 3. anføres råmaterialets forskellige kendetegn undervejs i produktionen. Læser man således lodret inden for den enkelte kolonne, kan man eksempelvis danne sig et indtryk af hvordan produktionsapparatet er udformet. Læser man derimod vandret, kan man i den enkelte række se hvilken aktivitet/handling der er knyttet til en given lokalitet, samt hvilken form for produkt der produceres på en given lokalitet.

---

5. 'aktivitet' dækker norm/regel, mens 'handling' dækker specifik situation – jf. note 2.

1. Sukkerfabrikken med dens forskellige enheder i produktionsanlægget	2. Aktivitet/Handling¹ (eller Tilstand)⁶	3. Råmaterialets beskaffenhed efter endt bearbejdning
depot	(opbevare)	(beskidte roer som de modtages fra landmanden)
transportrende	forvaske og transportere	roer rensat for græs og sten
roevask	vaske	rene roer
snitemaskine	skære i mindre dele	snitter
diffusionsapparat/ ekstraktionsapparat	trække sukker ud	sukkerholdig saft = råsaft
saturationsanlæg	fjerne urenheder	råsaft tilsat læsket kalk
filtre	filtrere = rense	råsaft rensat for urenheder = tyndsafte
fordampeapparat	inddampe	tyksafte
kogeapparat	opvarme til 80° samt tilsætte flormelis = udkrystallisere	fuldmasse, der består af sukkerkrystaller omgivet af modersirup
centrifuge	centrifugere	sukkerkrystaller adskilt fra modersirup
åben centrifuge	udtage sukkerkrystaller	fugtige sukkerkrystaller
tørretromle	tørre færdigt	tørre, varme sukkerkrystaller
sigte	afkøle samt sigte	afkølede ensartede sukkerkrystaller = færdigt produkt
sukkersilo	(opbevare)	(færdigt produkt)
pakkeri	pakke	emballeret færdigprodukt

Oversigt 1. Sukkerproduktion opdelt på produktionsenheder, aktivitet/handling og råmaterialets beskaffenhed efter endt bearbejdning i den nævnte produktionsenhed

6. For definition af de tre termer 'aktivitet', 'handling' og 'tilstand' se afsnit 3.2.

3. Analyseapparat

Inden vi går over til at beskrive data, skal vi kort gøre rede for de analyseredskaber der er anvendt i beskrivelsen af data. Det drejer sig om 1. tekststrukturering, 2. situationer: klassifikation og typologi, herunder i 2.1. relokation samt 3. sprogtypologi.

3.1. Tekststrukturering

Undersøgelsen af den overordnede tekststruktur bygger på den analysemodel der er fremlagt i Matthiessen & Thompson (1988). Modellen tager udgangspunkt i prædikationer (eng. *clauses*). Ifølge forfatterne kan de indgå i *clause combining* eller kan optræde i indlejrede sætninger, kaldet *embedding*. Inden for *clause combining* skelnes der mellem *hypotaxis* (underordning på det mentale plan) og *parataxis* (sideordning på det mentale plan).⁷ *Hypotaxis* foreligger mellem to størrelser der kaldes henholdsvis nukleus og satellit. Satellitdelen er underordnet nukleus og kan udtrykke forskellige forhold som fx temporale, kausale og uddybende (som i artiklen benævnes *elaboration*). *Parataxis* kan derimod forekomme mellem 1. flere nuklei, 2. flere satellitter og 3. flere nukleus-satellit enheder. I sådanne tilfælde tales der om listestruktur.⁸

Den enkelte sætning kan indeholde nukleus og satellit. Det samme kan en periode, en tekstsekvens, og en hel tekst. I sidstnævnte tilfælde taler man om overordnet nukleus/satellit eller makronukleus og makrosatellit.

3.2. Situationer: klassifikation og typologi

Undersøgelsen af situationer, som enten er konkret til stede i en tekst, eller som er underliggende den karakteristik der gives (jf. note 2), bygger på Durst-Andersens klassifikation fra 1992. I modellen skelnes der mellem simple og komplekse situationer. De simple situationer defineres som situationer der kan opleves umiddelbart, og der skelnes mellem tilstande og aktiviteter på basis af forskellig værdi af det

7. Da der er tale om en kognitiv tilgang, er betegnelserne '*hypotaxis*' og '*parataxis*' bevaret. De adskiller sig således fra 'hypotakse' og 'paratakse', som er syntaktiske begreber.

8. For yderligere oplysninger se fx Lihn Jensen (1999b: 555-556) og Skytte & Korzen (2000: 65-80).

semantiske træk [dynamik]: tilstande er kendetegnet ved [-dynamik], aktiviteter ved [+dynamik]. I modsætning til de simple situationer er en kompleks situation et mentalt konstrukt, der består af en proces, der er udtrykt i en underliggende proposition p, og som er efterfulgt af en tilstand, der er udtrykt i en underliggende proposition q, og som er betinget af processen. Set som et hele kaldes en kompleks situation for en handling. Handlinger kan i modsætning til tilstande og aktiviteter ikke opleves umiddelbart. Det man umiddelbart kan opleve, er enten processen eller tilstanden. Som eksempler kan nævnes: tilstand: *stå i kø*, aktivitet: *gå på række*, handling: *stille sig i kø*.

Ud over denne klassifikation opererer Durst-Andersen (2007) med en typologi der går på tværs af klassifikationen. Der skelnes mellem fire former for situation:

1. **lokationsbaseret** situation – foreligger, når en af kernepropositionens entiteter siges at være/blive positioneret som figur på en særlig måde, fx *sidde, sætte sig, sætte*
2. **possessionsbaseret** situation – foreligger når en af kernepropositionens entiteter er kendetegnet ved at være/komme i besiddelse af noget eller ved at mangle/afgive noget, fx *have, eje, administrere, give, få, modtage*
3. **experiencebaseret** situation – foreligger når en af kernepropositionens animerede entiteter oplever noget. Det kommer fx til udtryk i verber som: *se, høre, erfare, opdage*
4. **kvalifikationsbaseret** situation – foreligger når en af kernepropositionens entiteter tilskrives en kvalitet

Mens de to første situationstyper er nogle der vedrører den ydre verden, vedrører de to sidstnævnte den indre verden.

↓ Form for forankring	Klassifikation af situationer → ↓ Situationstypologi	Simple		Komplekse
		Tilstand ——	Aktivitet ~~~~~	Handling ~~~ —
Ydre forankring	Lokation	<i>ligge</i>	<i>krybe</i>	<i>lægge</i>
	Possession	<i>have</i>	<i>administrere</i>	<i>give</i>
Indre forankring	Experience	<i>vide</i>	<i>undervise</i>	<i>få at vide</i>
	Kvalifikation	<i>være glad</i>	<i>glæde sig over</i>	<i>opmuntre</i>

Oversigt 2. Situationsklassifikation og -typologi^{9 10}

3.2.1. Relokation

I relation til de lokationsbaserede situationer inddrager undersøgelsen begrebet relokation, som er introduceret i Smith (2003). Benævnelsen er inspireret af Talmys begreb *motion event* og er defineret som “relocation, i.e. moving from one location (Loc₁) to another (Loc₂).” Verber der udtrykker relokation benævnes også relokationsverber i artiklen, og det siges at de er “location based action verbs” (idem: 73).

Begrebet indtager en central plads i de fleste af de arbejder der vedrører SugarTexts. Ud over Smiths egne artikler (se bl.a. 2003 og 2006) drejer det sig primært om en del specialer, som inden for de seneste år er skrevet af studerende på CBS.¹¹

Afhængigt af leksikaliseringsmønstrene skelnes der mellem de semantiske træk [Manner] og [Path]. Danske relokationsverber siges at være kendetegnet ved at udtrykke [Manner] i verbet og være efterfulgt af en satellit der udtrykker [Path], fx: *svømme ind, pumpes op, styrtes ned*. De

9. Grafikken i forbindelse med de tre typer situationer skal læses: — = statisk, ~~~~~ = dynamisk, ~~~|— = dynamisk efterfulgt af statisk. Den dynamiske del af en handling forårsager den efterfølgende statiske del. | = fører til.

10. En varm tak til min kollega Per Durst-Andersen, som har været mig behjælpelig i forbindelse med udarbejdelsen af denne oversigt.

11. Disse omhandler sprogene: fransk, italiensk, russisk, spansk og tysk.

romanske sprog siges derimod hyppigt at udtrykke [Path] i leksemet, mens udtryk for [Manner] er fakultivt (udtrykt ved () i det sidste af følgende eksempler), fx: *entrare* (bevæge-sig-ind), *uscire* (bevæge-sig-ud), *trasportare a Loc₂ (mediante nastro)* (transportere til Loc₂ (ved-hjælp-af (transport)bånd)). Nok så vigtigt for denne undersøgelse gøres der opmærksom på at verber der leksikalisierer [Manner], er procesorienterede, dvs. de vedrører p-propositionen der indgår i den komplekse situation, hvorimod verber der leksikalisierer [Path], er q-orienterede, dvs. tilstandsorienterede (op.cit: 73-74).

3.3. Sprogtypologi

Den forklaringsmodel der benyttes til at forklare typologiske forskelle på i hvert fald mikroniveau, er den jeg i andre sammenhænge (se fx Lihn Jensen (2005)) har kaldt centri-typologien. Der er tale om en leksikonbaseret typologi der ser dansk som hørende til de såkaldt endocentriske sprog, mens italiensk som et af de romanske sprog hører til de såkaldt exocentriske sprog. **Endocentriske sprog** er kendetegnet ved at der er tendens til at leksemer med stor intension og lille ekstension, dvs. leksemer med konkret og specifik betydning, gennemgående findes inden for verber – som eksempler kan nævnes: *gå, cykle, ride, sejle*, der alle angiver bevægelse, men adskiller sig ved den måde bevægelsen foregår på. På de **exocentriske sprog** er der derimod en udpræget tendens til at de samme kendetegn findes inden for substantiver: *mammifero, carnivoro, mollusco*. Disse forskelle er illustreret i Oversigt 3, hvor de italienske substantivers betydning er gengivet i rubrikken med dansk.

	stor intension = + specifik lille ekstension = + konkret	lille intension = -specifik stor ekstension = -konkret
verber	<i>gå, cykle, ride, sejle</i>	<i>andare (= bevæge-sig) ~ a piedi, in bicicletta, a cavallo, in barca</i>
substantiver	<i>mammifero, carnivoro, mollusco</i>	<i>pattedyr, rovdyr, bløddyr</i>

Oversigt 3: Forskelle i leksikaliseringsmønstre på dansk (**endocentriske sprog**) og italiensk (**exocentriske sprog**)¹²

12. For yderligere oplysninger kan fx henvises til Herslund (1994) og Lihn Jensen (2006).

4. Resultater

Lad os starte med at se på teksterne på makroniveau (afsnit 4.1.) for derefter at rette blikket mod situationstypologien (4.2.).

4.1. Tekstopbygning på makroniveau

Med undtagelse af DA8, der indeholder en makronukleus og en makrosatellit, er teksterne i det danske korpus alle bygget kronologisk op. Dvs. at tekststrukturen er en listestruktur (*først... så... så... derefter...*), hvor hver del som minimum indeholder en nukleus-del. Andre strukturmuligheder er nukleus-satellit eller satellit-nukleus. Pladsen tillader ikke at dette aspekt uddybes. I to af teksterne (DA5 og DA15), der er blandt de korteste i samlingen, indeholder teksten kun kvalifikationsbaserede beskrivelser. Det samme gælder for DA8, der stammer fra *Den Store Danske Encyklopædi*. Teksten i sin helhed er ikke lige så kort som de førnævnte tre tekster, men den overordnede nukleusdel, hvori sukkerfremstillingen kort gengives, er på 218 tegn med mellemrum. I den overordnede satellit uddybes forskellige forhold ved fremstillingen.

En del af teksterne i det italienske korpus er overordnet set bygget op på samme måde som de danske. Det drejer sig om 10 af teksterne. En af teksterne IT8 starter bemærkelsesværdigt ved udtrækningen, men beskrivelsen er i øvrigt kronologisk som de andre. Tre af de resterende fire tekster er derimod bygget op omkring en overordnet nukleus, hvortil der er knyttet en satellit i form af en såkaldt *elaboration*, dvs. uddybning. Denne *elaboration* er udformet som en listestruktur, hvor kronologien igen får overtaget. Denne form for tekststruktur findes i tre tekster: IT10, IT11 og IT15.

IT10 henvender sig til børn. At dømme ud fra titlen ("Min første bog om bondegården": min oversættelse) og tekstens sproglige udformning er der tale om en bog der henvender sig til børn i underskolen. Den overordnede nukleusdel oplyser bl.a. at hele produktionen foregår maskinelt. Det uddybes så i en satellit der er udformet som en listestruktur: først listes der med talangivelse seks faser; og efterfølgende følger en beskrivelse af endnu et par faser i produktioner. Hver af de seks afsnit er bygget op som en periode omkring et finit verbum, og hver periode beskriver en kvalifikationsbaseret situation. Faserne 2 og 3 er gengivet i (2).

(2) ...2. Le radici vengono tagliate a fettine sottili: le fettucce. 3. Le fettucce vengono messe a bagno in acqua tiepida che si carica di zucchero. (IT10)

(...2. DET_{det} roer komm-_{3.p.pl.} skær-_{p.p.f.pl.} til små-skiver tynde: DET_{det} snitter. 3. DET_{det} snitter komm-_{3.p.pl.} anbring-_{p.p.f.pl.} i bad i vand lunkent som sig last-_{3.ps.sg.} af sukker = ...2. Roerne bliver skåret i tynde små skiver kaldet snitter. 3. Snitterne anbringes i lunkent vand som bliver sukkerholdigt.)¹³

En lignende struktur med en satellit som listestruktur i en *elaboration* findes i IT15, der er en leksikonartikel. Dog er der her den meget markante forskel at de enkelte punkter ikke er nummererede, men indledt af et verbalsubstantiv. Disse er understreget i (3), og jeg tolker at de tjener som overskrift/stikord snarere end som subjekt på grund af skilletegnet ‘-’ eller ‘,’ efter verbalsubstantivet. I de tekstsekvenser der er udeladt (= [...]), gives så kvalifikationsbaserede beskrivelser af forløbet.

(3) Le barbabietole vengono raccolte ad agosto-settembre, e subito affluiscono allo zuccherificio su camion o carri ferroviari. **La lavorazione non è complessa ma richiede numerose operazioni:** Lavaggio – avviene in grandi vasche, dove [...]. Trinciatura – [...]. Diffusione – [...]. Depurazione, [...]. Concentrazione – [...]. Centrifugazione – [...] (IT15)

(DET_{det} sukkerroer komm-_{3.p.pl.} høst-_{p.p.f.pl.} i august-september, og straks tilflyd-_{3.p.pl.} til-DET_{det} sukkerfabrik på lastbil eller vogne jernbane-. DET_{det} bearbejdning ikke vær-_{3.p.sg.} kompliceret men kræv-_{3.p.sg.} talrige arbejdsgange: vask_{verbalsubst.} – ske-_{3.p.sg.} i store kar, hvor [...]. ituskæring – [...]. udtrækning – [...]. rensning, – [...]. krystallisering – [...]. centrifugering [...] = Sukkerroerne bliver høstet i august-september, og straks køres de til sukkerfabrikken på lastbil eller med jernbane. Bearbejdningen er ikke kompliceret, men den kræver mange arbejdsgange: Vask –sker i store kar, hvor [...] osv.)

13. Tempus-modus bestemmelsen er udeladt her og i de følgende eksempler når den svarer til præsens indikativ.

I to af teksterne (IT11 og IT14) siges det eksplicit at der er én eller to centrale faser: udtrækningen af sukker samt eventuelt krystalliseringen. De øvrige opfattes som perifere. Ifølge IT14 er der to fundamentale faser:

- (4) Terminate queste operazioni di pulizia del prodotto le barbabietole vengono inviate alla linea per la produzione dello zucchero che consta di due fasi fondamentali: l'estrazione dello zucchero: [...]; la crystallizzazione: [...]. (IT14)
- (afslutt-_{p.p.f.pl.} disse arbejdsgange af rengøring af-DET_{det} produkt
 DET_{det} sukkerroer komm-_{3.p.pl.} send-_{p.p.f.pl.} til-DET_{det} linje for DET_{det} produktion af-DET_{det} sukker som bestå-_{3.p.sg.} af to faser fundamentale:
 DET_{det} udtrækning af-DET_{det} sukker: [...]; DET_{det} udkrystallisering:
 [...] = Når sukkerroerne er blevet rengjorte, sendes de til den del af anlægget der vedrører sukkerproduktionen, og som består af to essentielle faser: udtrækningen af sukkeret [...] og udkrystalliseringen [...])

Denne tekst er temmelig kompliceret i sin opbygning. Den starter kronologisk og som en listestruktur, men efter citatet i (4), der starter 4-5 linjer inde i teksten, følger en uddybning af hvad der sker såvel før som efter udtrækningen af sukkeret, og hvad der sker efter udkrystalliseringen. Teksten er mao. bygget op som en liste, hvoraf den første del består af 331 tegn mens den anden består af 1.903. Nukleusdelen af denne anden del består af 340 tegn, mens resten udgør en satellit i form af en elaboration i listestruktur.

Sammenfattende kan man sige at de danske tekster er bygget op som et kronologisk fremadskridende forløb der består af en liste af et antal sideordnede nukleus-satellit dele. DA8 adskiller sig delvist idet den er opbygget som en overordnet nukleus-satellit, men den overordnede nukleus er også bygget kronologisk op. Af de 14 italienske tekster følger 3 (eller 4 hvis vi medtager den lidt atypiske IT14) en overordnet nukleus-satellit struktur, hvor den overordnede nukleus indeholder en forklaring eller det som af tekstforfatteren opfattes som det vigtigste. Noget tilsvarende viste flere undersøgelser i forbindelse med Mr. Bean-projektet, som jeg selv deltog i tilbage i 1990'erne (se Skytte et al. (1999)). Den ikke-kronologiske struktur vidner om en mere intel-

lektuel bearbejdning af stoffet, med det resultat at der skabes et retorisk forgrund-baggrund forhold, et forhold som I. Korzen har behandlet i flere af sine arbejder (se fx Skytte & Korzen 2000: 90ff).

4.1. *Situationstypologi*

Som nævnt i afsnit 3.2.1. var det Smiths idé (Smith 2003) at undersøge hvordan relokation (fremover ReL) er italesat på forskellige sprog. Ifølge Smith er det gennemgående det semantiske træk [Manner] der er leksikaliseret på dansk, og hertil er der knyttet en partikel der angiver [Path] fx *svømme hen til, spule ind i, styrte ned i, pumpe op i*. På de romanske sprog eksemplificeret med fransk er det derimod det semantiske træk [Path] der er leksikaliseret: fx *entrer, salir*.

Pladsen tillader mig ikke her at komme nærmere ind på hvordan ReL er udtrykt i materialet, men jeg tilslutter mig den fundamentale forskel vedrørende p- og q-orientering som der gøres opmærksom på i Smith (2003), og som er omtalt i afsnit 3.2.1. Her vil jeg holde mig til at se på om der foreligger udtryk for ReL. Overordnet kan man sige at den aktuelle undersøgelse viser at udtryk for ReL er et gennemgående træk i de danske tekster (der er kun to af de korteste hvor de ikke er til stede, nemlig DA5 og DA15). Som det fremgår af (1), indeholder denne tekst en opbygning der er karakteristisk for de danske tekster, inden for en tekstsekvens¹⁴: Først udtrykkes der ReL, der efterfølges af en lokationsbetegnelse for Loc₂, og herefter følger en ny kvalifikation af råmaterialet. Her vises 2 eksempler:

- (1a) Fra roedepotet føres sukkerroerne ind i roevasken (ReL), hvor (Loc₂) de sidste rester af jord skylles væk (ved inferens kan man slutte at roerne ændrer form fra halvbeskidte til rene roer i og med at jorden fjernes).
- (1b) ...Sukkersaften (ny kvalifikation) er nu en lysegul masse, som føres til de store fordampeapparater (ReL). Her (Loc₂) varmes sukkesaften op, og ved inddampning koges 75% af vandet bort. Tyksaften (ny kvalifikation) bliver hældt over i nogle store kogeapparater (ReL), hvor (Loc₂) saften koger ved atmosfærisk undertryk.

---

14. For definition se Skytte & Korzen (2000: 67).

I de italienske tekster finder vi ligeledes italesættelse af ReL, se (5) der strukturelt er identisk med konstruktioner vi finder i det danske korpus, men ikke nær så udbredt som i de danske tekster.

- (5) ... Dai silos le bietole vengono trasferite all'impianto di lavaggio (ReL), dove (Loc₂) avviene il processo di pulitura (IT1)
 (...fra-DET_{det} siloer DET_{det} roer komm-_{3.p.pl.} send-_{p.p.f.pl} til-DET_{det} anlæg af vask, hvor ske-_{3.p.sg.} DET_{det} proces af renselse = Fra siloerne bliver roerne sendt til vaskeanlægget, hvor vaskeprocessen sker)

Det gennemgående træk i de italienske tekster er derimod italesættelse af forandringen af råmaterialet, hvadenten subjektets materiale denoterer første ordens entitet som i (6) '*un forte getto d'acqua*' eller '*le radici*' eller ikke-første ordens entitet¹⁵ som i (7) '*la fase della diffusione*', og som det netop anførte NP viser, tales der i de italienske tekster ofte om faser, hvilket stort set ikke forekommer i de danske.

- (6) 1. Un forte getto d'acqua asporta i residui di terra e l'erba. 2. Le radici vengono tagliate a fettine sottili: le fettucce. 3. Le fettucce vengono messe a bagno in acqua tiepida che si carica di zucchero (IT10)
 (1. DET_{indet} kraftig stråle af vand fjern-_{3.p.sg.} DET_{det} rester af jord og DET_{det} græs. 2. DET_{det} roer komm-_{3.p.pl.} skær-_{p.p.f.pl} til små-skiver tynde: DET_{det} snitter. 3. DET_{det} snitter komm-_{3.p.pl.} anbring-_{p.p.f.pl} i bad i vand lunkent som sig last-_{3.p.sg.} af sukker = 1. En kraftig vandstråle fjerner jordrester og græs. 2. Roerne bliver skåret i tynde små skiver kaldet snitter. 3. Snitterne anbringes i lunkent vand som bliver sukkerholdigt)
- (7) Le barbabietole, una volta raccolte, vengono pesate e lavate, prima di essere tagliate a fette, dette "fettucce". Comincia, quindi, la fase della diffusione, durante la quale si estrae lo zucchero contenuto nelle fettucce. (IT6)
 (DET_{det} sukkerroer, DET_{indet} gang indsaml-_{p.p.f.pl.}, komm-_{3.p.pl.} vej-_{p.p.f.pl.} og vask-_{p.p.f.pl.}, inden at være skær-_{p.p.f.pl.} til skiver, kald-_{p.p.f.pl.} "snitter". Begynd-_{3.p.sg.}, så, DET_{det} fase af-DET_{det} diffusion, under DET_{det} hvilken

15. For definition se Lyons (1977: 446).

sig udtrækk-_{3.p.sg.} DET_{det} sukker indehold-_{p.p.m.sg.} i-DET_{det} snitter = Sukkerroerne, når de er blevet høstet, bliver vejjet og vasket førend de bliver skåret i skiver, kaldet snitter. Så begynder diffusionsfasen under hvilken sukkeret der er indeholdt i snitterne, udtrækkes)

I nogle tilfælde er oplysningen om kvalifikationsændringen ledsaget af oplysning om hvor ændringen foregår – se (8)¹⁶ hvor lokationsbetegnelsen er understreget.

- (8) Lo scioppo è scaldato in una caldaia. (IT10)
 (DET_{det} sirup vær-_{3.p.sg.} opvarm-_{p.p.m.sg.} i DET_{indet} kar = Siruppen er opvarmet i et kogekar.)

5. Sammenfatning

I et tidligere arbejde har jeg gjort mig til talsmand for at mens der på dansk er en tendens til at italesætte verden som en film med dens ustabile, dynamiske billeder, er der på italiensk en tendens til at gengive den som stabile, statiske billeder (Lihn Jensen 2005: 156). Dette forklares i lyset af de sprogtypologiske forskelle der er nævnt i afsnit 3.3. Sagt med andre ord søger italiensk [-dynamik], mens dansk søger [+dynamik].

Er det noget de aktuelle resultater kan bekræfte? Ja, det mener jeg. Som resultaterne viser, er der i de danske tekster flere udtryk for ReL end i de italienske, og det tegner alt andet lige et mere dynamisk billede af verden. På italiensk opdeles produktionen i flere tilfælde i faser, og overgangen mellem faserne italesættes ikke (jf. (2)-(3)). Det giver til gengæld et mere staccatopræget statisk billede af verden.

På makroniveau er der den væsentlige forskel at 4 ud af de 14 italienske tekster (dvs. knap 30% af teksterne) benytter en ikke-kronologisk tekststruktur, hvorimod samtlige danske benytter den kronologiske struktur. Det peger tillige på en forskel som kan udlægges som typolo-

---

16. Se tillige (5). Denne struktur optræder flere gange i teksten, men af pladshensyn er de udeladt i citatet.

gisk betinget. Den ikke-kronologiske struktur i 4 af de italienske tekster bevirker at der skabes et mentalt-retorisk forgrund-baggrund forhold. Det udlægges som nævnt i bl.a. Skytte & Korzen (2000) som et typologisk træk, og det modsvares af den parahypotaktiske struktur der er kendetegnende for dansk (se Lihn Jensen (1999a)).

At den ikke-kronologiske beskrivelse endvidere kan fremstå som mere abstrakt end den kronologiske, er et aspekt som kunne understøttes af brug af verbalsubstantiver. Af pladshensyn er dette aspekt dog blevet ladet ude af betragtning, og aspektet i sin helhed må derfor behandles andetsteds.

Henvisninger

- Durst-Andersen, P. (1992). *Mental Grammar: Russian Aspect and Related Issues*. Columbus, Ohio: Slavica Publishers.
- Durst-Andersen, P. (2007). *Strukturering og præsentation af situationer i danske, engelske og russiske SugarTexts*. Ikke offentliggjort foredrag, Hindsgavl 22-08-2007.
- Hansen, E. (1998). Glæden ved grammatik. *Mål & Mæle*, 4: 6-10.
- Herslund, M. (1994). Leksikalske strukturer i dansk og fransk, i F. Sørensen (red.) *Leksikon og verden* [Ark 76]. København: Handelshøjskolen i København, 1-14.
- Lihn Jensen, B. (1999a). V og V konstruktioner på dansk. En parahypotaktisk konstruktion?, i C. Bache, L. Heltoft & M. Herslund (red.) *Ny forskning i grammatik. Fællespublikation 6*. Odense: Odense Universitetsforlag, 145-161.
- Lihn Jensen, B. (1999b). Karakteristik af perioden (Il periodo), i G. Skytte et al. 485-565.
- Lihn Jensen, B. (2005). Hvad siger du? ~ Che hai detto? K. Boye et al. (red.) *Ny forskning i grammatik. Fællespublikation 12, Musholmsymposiet 2004*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 139-158.
- Lihn Jensen, B. (2006). Constrative Linguistics: Voice and Typology, i H. Nølke et al. (eds.) *Grammatica – Festschrift in honour of Michael Herslund*. Bern: Peter Lang, 295-309.
- Lihn Jensen, B. (2009). SugarTexts in italiano e in danese. Verbalizzazioni delle fasi di produzione, i S. Bach et al. (a cura di). *Atti dell' VIII Congresso degli Italianisti Scandinavi, Aarhus – Sandbjerg 21-23*

giugno 2007. Aarhus: Institut for Sprog, Litteratur og Kultur, Aarhus Universitet, 327-347.

Lundquist, L. (2003). Tekstlingvistik, i M. Herslund & B. Lihn Jensen (red.) *Sprog og sprogbeskrivelse*. København: Samfundslitteratur, 227-253.

Lyons, J. (1977). *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Matthiessen, C. & S. A. Thompson (1988). The structure of discourse and 'subordination', i J. Haiman & S. A. Thompson (eds.) *Clause combining in grammar and discourse*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Skytte, G. & I. Korzen (2000). *Italiensk-dansk sprogbrug i komparativt perspektiv 1-3*. København: Samfundslitteratur.

Skytte, G. et al. (red/a cura di) (1999). *Tekststrukturering på italiensk og dansk – Resultater af en komparativ undersøgelse/Strutturazione testuale in italiano e in danese – Risultati di una indagine comparativa*. København: Museum Tusulanums Forlag.

Smith, V. (2003). Talking about Motion in Danish, French, and Russian: Some Implications for LSP in Theory and Practice. *LSP and Professional Communication* 3,2, 66-90.

Smith, V. (2006). Talking about Motion in Danish, French and Russian, i H. Nølke et al. (eds.) *Grammatica – Festschrift in honour of Michael Herslund*. Bern: Peter Lang, 461-475.

Talmy, L. (1985). Lexicalization patterns: semantic structure in lexical forms, i T. Shopen (ed.) *Language typology and syntactic description* Vol III. *Grammatical categories and the lexicon*. Cambridge: Cambridge University Press.

SugarTextcitaterne stammer fra:

DA2: *Fra sukkerroe til sukkerskål*. (1995) De Danske Sukkerfabrikker. Danisco

DA8: *Den Store Danske Encyklopædi*. Sukker – Fremstilling

IT10: *Il tuo primo libro della fattoria*. (2004). Milano

IT14: AIIA 2001: *Ingegneria Agraria per lo sviluppo dei paesi del mediterraneo*.

<http://www.iaan.it/application/aiiavieste8.pdf>

IT15: *Encyclopedia.it – la Nuova Encyclopedia Online* http://www.encyclopedia.it/zuccherodi_barbabetola.html

